

**“MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI IJODIY
RIVOJLANISHIGA QO‘YILGAN DAVLAT TALABLARI”**

Ortiqova Dilbar 2-kurs

4-24-guruh talabasi Mt yo‘nalishi

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy rivojlantirishga qo‘yilgan davlat talablari, ularning mazmuni, maqsadi, yosh bosqichlari bo‘yicha ko‘nikmalar tizimi, pedagogik jarayonda ijodiy yondashuvlarni qo‘llashning metodik asoslari yoritilgan. O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim sohasidagi normativ hujjatlari, xususan “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari”da bolalarning ijodiy rivojlanishiga qo‘yilgan minimal ko‘rsatkichlar, estetik-tafakkur, obrazli idrok, tasavvur, san’at turlari bilan tanishish, konstruktiv va tasviriy faoliyat bo‘yicha rivojlanish darajalari tahlil qilingan. Shuningdek, ijodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi metodlar — Montessori, Reggio Emilia, Vygotskiy, Piaget qarashlari asosida tahlil berilgan. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijodiy muhit yaratish, bolalarning mustaqil fikrlashi, ifoda erkinligi, obrazli tafakkurni rag‘batlantirish, san’at va madaniy boyliklar bilan tanishtirishning dolzarb masalalari ko‘rib chiqilgan. Ta’lim jarayonini davlat talablari asosida rejalashtirish, ijodiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish mexanizmlari ham yoritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: ijodiy rivojlanish, davlat talablari, maktabgacha ta’lim, estetik tarbiya, tasavvur, ijodkorlik kompetensiyasi, Reggio Emilia, Montessori, Vygotskiy, tasviriy faoliyat, badiiy-estetik tarbiya, kreativlik.

KIRISH: Maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning ijodiy rivojlanishi ularning intellektual, psixologik, emotsional va ijtimoiy shakllanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bola ijodiy faoliyat orqali dunyoni o'rganadi, o'zining shaxsiy tajribasini kengaytiradi, tasavvuri, obrazli fikrlashi, muammoga yangicha yondashuvi shakllanadi. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar ijodiy rivojlanishga alohida e'tibor qaratmoqda. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun, "Davlat talablari" va "Ilk qadam" dasturida bolalarning ijodiy qobiliyatlari, san'atga qiziqishi, mustaqil ijod qilish malakalari bo'yicha aniq mezonlar belgilangan. Bu esa tarbiyachilar, metodistlar va ota-onalardan ijodkorlikni rivojlantiruvchi metodlarni qo'llashni, bolaga keng imkoniyat beruvchi rivojlantiruvchi muhit yaratishni talab qiladi. Maqolaning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari mazmunini tahlil qilish, ularni amalda qo'llash bo'yicha ilmiy-metodik asoslarni yoritishdir.

ASOSIY QISM: Davlat talablari ijodiy rivojlanishning bir necha yo'nalishlarini qamrab oladi: tasviriy san'at faoliyati, musiqiy-estetik faoliyat, konstruktorlik va modellashtirish, teatr va dramatizatsiya faoliyati, xalq amaliy san'ati bilan tanishish, badiiy idrok va obrazli tafakkurni rivojlantirish. Ushbu yo'nalishlarning har biri bolaning estetik dunyoqarashi va ijodiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim. Davlat talablari kichik, o'rta, katta va tayyorlov guruhleri bo'yicha ijodiy rivojlanishning aniq ko'rsatkichlarini belgilaydi. Kichik guruhda bola ranglar, shakllar, materiallar bilan tanishadi, bo'yoq surish, chiziqlar tortish, sodda modellashtirish kabi boshlang'ich ko'nikmalar shakllanadi. O'rta guruhda ijodiy ifoda kengayadi, predmetlarni tasvirlashda shakl, rang, tuzilishga e'tibor ortadi, musiqiy obrazlar va ritmlarni his qilish kuchayadi. Katta guruhda mavzuli rasm, murakkabroq applikatsiyalar, sahnalashtirish elementlari, mustaqil konstruktiv loyihalar shakllanadi. Tayyorlov guruhida esa obrazli tafakkur, tasavvur, mustaqil badiiy

tasvir, dekorativ naqshlar, musiqiy ritmga mos harakat, dramatizatsiya faoliyati doirasida ijodiy fikrlash rivojlanadi. Davlat talablari Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” g‘oyasiga tayangan holda bolalarning imkoniyatlariga ko‘ra yuklama berishni tavsiya etadi. Vygotskiy ijodkorlikni bola tafakkurining tabiiy va yuqori shakli sifatida ko‘radi, ijodiy faoliyatda emotsional tajriba muhimligini ta’kidlaydi. Piaget qarashlariga ko‘ra, tasavvur va ijodiy fikrlash sensor-motor va preoperatsion bosqichlarda faol shakllanadi, shu bois 3–6 yosh ijodiy rivojlanish uchun eng muhim davr hisoblanadi. Montessori metodikasi davlat talablarida belgilangan “mustaqil ijod qilish” bandiga bevosita mos keladi. Montessori muhitida bola materiallarni erkin tanlaydi, pedagog nazoratchi emas, yo‘naltiruvchi rolini bajaradi. Bu esa ijodiy tashabbus, mustaqil qaror qabul qilish, badiiy ifodaning tabiiy rivojlanishiga yordam beradi. Reggio Emilia yondashuvida bola “yuzta til” orqali o‘zini ifodalaydi, san’at esa uning asosiy tili hisoblanadi. Davlat talablari bolalarning o‘z fikrini rasm, plastilin, tovush, harakat orqali ifodalashini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu bolalarda nafaqat ijodiy qobiliyat, balki nutq, muloqot, hissiy intellektni ham rivojlantiradi. Davlat talablari ijodiy faoliyatning asosiy mezonlarini belgilaydi: bola ranglar, shakllar, materiallar bilan erkin ishlay olishi; tasviriy faoliyatda oddiy kompozitsiya tuzishi; predmetlarni asosiy belgilarini aks ettirishi; musiqiy obrazlarni farqlashi; improvizatsiya qila olishi; rolli o‘yinlar orqali obraz yaratishi; konstruktorlik elementlaridan foydalanib predmet modellarini yasashi. Mashg‘ulotlarni rejalashtirishda davlat talablari pedagog uchun asosiy ko‘rsatkich bo‘lib xizmat qiladi. Mashg‘ulotlar ketma-ketligi, materiallar tanlovi, mavzular murakkabligi, ijodiy topshiriqlarning hajmi aynan davlat talablari asosida belgilanadi. Masalan, tayyorlov guruhida mavzuli rasm (“mening oilam”, “tabiat manzarasi”, “qish fasli”), dekorativ naqsh tushunchalari (“doira ichidagi naqsh”), loydan murakkab shakllar yasash, sahnalashtirilgan kichik dramatik ko‘rinishlar talab etiladi. Davlat talablari ijodiy muhit tashkil etishni ham nazarda tutadi. Bu muhit — bolaga imkoniyat

beruvchi, ochiq, boy, estetik jihatdan toza, xavfsiz bo'lishi kerak. Rasm vositalari, bo'yoqlar, qog'ozlar, tabiiy materiallar, kostyumlar, musiqa asboblari bolalarga erkin taqdim etiladi. Bu Reggio Emilia yondashuvidagi "muhit — uchinchi tarbiyachi" g'oyasiga to'la mos keladi. Ijodiy rivojlanishni baholash davlat talablari asosida amalga oshiriladi. Baholash jarayoni tanqid emas, bolaning yutuqlarini qo'llab-quvvatlovchi, motivatsiyani oshiruvchi jarayon sifatida qaraladi. Baholashda quyidagilar e'tiborga olinadi: ijodiy tashabbus, materiallarni to'g'ri qo'llash, obraz yaratish qobiliyati, mustaqillik, emotsional ifoda, faol qatnashish. Davlat talablari ijodiy faoliyatning integratsiyalashgan shakllarini ham qo'llab-quvvatlaydi. STEAM, loyiha faoliyati, tabiat bilan bog'langan tasviriy mashg'ulotlar, musiqiy tasviriy faoliyat uyg'unligi ijodiy fikrlashni yanada kuchaytiradi. Masalan, "suvning rang bilan o'zgarishi" mavzusida tajriba o'tkazish, musiqaga mos rasm chizish, tabiat manzarasini kuzatib tasvirlash, ertak qahramonini loydan yasash kabi integratsiyalashgan jarayonlar ijodiy rivojlanishning eng samarali shakllaridir.

XULOSA: Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari ta'lim jarayonini tizimli va ilmiy asoslangan holda tashkil etish uchun muhim normativ asos hisoblanadi. Davlat talablari ijodkorlikni bola rivojlanishining ajralmas qismi sifatida belgilaydi va yosh bosqichlari bo'yicha aniq ko'rsatkichlarni taqdim etadi. Ushbu talablar pedagoglar uchun metodik yo'nalish, o'quv-tarbiya jarayonini rejalashtirish, ijodiy muhit tashkil etish, bolalarning individual qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi. Ijodiy rivojlanishning davlat standartlari zamonaviy pedagogik yondashuvlar — Montessori, Reggio Emilia, Vygotskiy, Piaget qarashlari bilan uyg'unlashganda yanada samarali bo'ladi. Shunday qilib, maktabgacha ta'limda ijodiy faoliyatni davlat talablari asosida tashkil etish bolalarda tasavvur, obrazli fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, emotsional ifoda, san'atga qiziqish va kreativ kompetensiyalarni shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2019.
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari. Maktabgacha ta’lim agentligi. Toshkent, 2021.
3. “Ilk qadam” davlat dasturi. Toshkent, 2020.
4. Ikromova M., Matyokubova F. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. Toshkent: TDPU, 2022.
5. Xolmatova M., Abduqodirova S. Maktabgacha ta’lim metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
6. Lowenfeld V., Brittain W. Creative and Mental Growth. New York: Macmillan, 1987.
7. Vygotsky L.S. Imagination and Creativity in Childhood. Cambridge University Press, 2004.
8. Piaget J. The Child’s Construction of Reality. Routledge, 1954.
9. Montessori M. The Montessori Method. Schocken Books, 1964.
10. Edwards C., Gandini L., Forman G. The Hundred Languages of Children. Praeger, 2011.
11. NAEYC. Developmentally Appropriate Practice. Washington DC, 2020.
12. Jalolova D. San’at orqali estetik tarbiya. Toshkent: Fan, 2020.